

Ahoj Vítku,
(do bodů rozdělil Vítek Horák)

se zájmem jsem si přečetl Tvůj text, který připravuješ pro Lidové noviny a který si poskytl jako přípravné čtení pro Tvé vystoupení na Sociologických večerech. Z časových důvodů se nebudu moci těchto večerů účastnit, proto bych rád vstoupil do diskuse s Tebou (kritické či kritizující) alespoň touto cestou.

1) Pokud Tvůj text dobře interpretuji, tak kladeš normativní nárok na to, aby sociolog nebyl normativní. A tento nárok ilustruješ či dokládáš aktuální diskusí o uprchlících (aktuální už jen proto, že respektuješ masmediální posun od kritického „migrantů“ k soucitnému „uprchlíci“, které nabízíš alternativní výklady k osobním motivacím zastánců obou dichotomických táborů.

Začnu řečnickou otázkou na kterou navážu proudem myšlenek. Píši to na displeji mobilního telefonu a tak se omlouvám za překlepy a stylistickou (neřkuli myšlenkovou) úpravu.

2) Co když zastánci protiuprchlického tábora také udělali morální volbu, když by osobně také byli pro neomezenou pomoc bližnímu, avšak se zaťatými zuby volí jiné systémové řešení? Je jejich odvaha v zastávání tohoto postoje menší než odvaha těch, kteří sice potlačili svůj strach z uprchlíků a zvolili prouprchlickou stranu, která je však často sociálně konformnější (kupř. v kruhu našich společných sociologických známých je myslím spíše odvahou nebýt v prouprchlickém táboře). Zejména pokud tím riskují, že budou zařazeni na jednu roveň s pablby (v určitých kruzích dehonestující nálepkou Konvičky ... je to něco jako riskovat všechny pitomé labely a asociace v situaci přihlášení se k římskému katolicismu).

3) V Tvém textu jsme postrádal odpověď na dvě centrální otázky, které ve svém textu nadhazuješ, ale odpověď na ně necháváš nedotáženou. První otázkou je klasická otázka, jaká je vlastně role sociologa ve společnosti, respektive kdo je to sociolog ve společnosti. Je-li jeho bytí sociologem jeho celistvou entitou pronikající do morku jeho osobnosti, či pouze zaměstnáním, do kterého vstupuje a ze kterého může kdykoli vystoupit. Zda má být nehodnotící stále, či pouze v tom, co produkuje s titulem sociolog.

4) Vezměme si Baumanna, kterého ostatně v textu uvádíš. Z jeho výstupů mám pocit, že v jeho sociologickém stylu (či snad „sociologickém“, přeci jen mi spadá mezi takové ty kecací sociology, stejně jako Sedláček je označován za kecacího ekonoma a Cílek může být zástupcem kecací geologie) není problémem spojovat věcně sociologické závěry s nimi poněkud nesouvisejícími hodnotovými soudy.

Svou otázku na první otázku bych shrnul do dvou otázek (smajlík): 5) Může sociolog vůbec dojít k závěru „pro“ uprchlíky nebo „proti“ uprchlíkům (může to být předmětem jeho studia a může být tento typ závěru výstupem jeho studia)? A může tento svůj vědecký závěr (či vědecký názor) prezentovat (obhajovat a propagovat) v širším diskursu, pro který ho musí transformovat do jazyka „nevědy“, neřkuli do svého jednání (účast na „pro“ či „proti“ uprchlického shromáždění nebo do „konstrukce“ či „dekonstrukce“ uprchlického tábora)?

6) V souvislosti s těmito dvěma otázkami první otázky bych Tě popíchl poukazem na to, že ve svém textu začínáš intelektuálem a končíš sociologem – nicméně ne každý sociolog je intelektuál (a sám za sebe bych se hodně bránil tomu, abych byl ztotožňován se sociologií Baumanna).

7) Druhou otázkou je, jak se sociolog má vlastně na diskusi týkající se uprchlíků (v kontextu své role sociologa) dívat. Ve svém textu nabízíš interpretaci přes osobní motivace aktérů (kde ti „proti“ mají legitimní strach a ti „pro“ svůj strach překonali), což ale nepřináší nic nového (kromě osobních příběhů, které můžeme chápat buď v kontextu porozumění aktérům nebo v kontextu bulvarizace vědy). 8) Pořád se zde objevuje dichotomie „odpůrců“ a „příznivců“ uprchlíků, která – a teď vnáším hodně osobní hodnocení – celou diskusi blokuje.

Dichotomie funguje na vzájemném vymezování se protikladu – jeden protiklad je to, co ten druhý není. Chápání diskuse „příznivců“ a „odpůrců“ jako dichotomické (a teď se dostávám na dosti nejasnou hranici mezi sociologií vně společnosti, která utajeně pozoruje, a sociologií uvnitř společnosti, která každým svým slovem zároveň společnost utváří) podporuje neporozumění těchto dvou ideových táborů. V této diskusi samotné můžeme sledovat vzájemné vymezování se, které vede k tomu, že oba tábory hystericky prohlubují svou extrémní pozici jako obranu svého postoje (a v nemenší míře práva zastávat tento postoj). Celá diskuse je převedena na dichotomické uprchlíci „ano“ a uprchlíci „ne“. Střední hodnoty, jako je třeba kondicionál (uprchlíci „ano, ale“ nebo „ano, pokud“) je směřován do jednoho ze dvou extrémů (příčemž bych si dovilil tvrdit, že podmiňující „ano, ale v určité míře“ či „ano, ale za určitých podmínek“ je směřováno do tábora „ne“). Dichotomizace vede k polarizaci diskuse, protože prosazení nového pohledu je nemožné bez ztotožnění se s některým z extrémních pólů (abych prosadil „ano, ale omezené množství“, musím se ztotožnit s „ne“, aby mě vůbec někdo poslouchal a všichni mě neutloukli čepicemi).

Dichotomizace diskuse graduje postupně. Nejprve tábor „pro“ nabízí pomoc těm, kteří ji potřebují. Tábor „proti“ říká, že naše možnosti jsou omezené a musíme vybírat. Tábor „pro“ reaguje tím, že je naší povinností pomáhat všem, kteří naši pomoc potřebují. Tábor „proti“ říká, že si musíme stanovit nějaké hranice pomoci, neboť všem potřebným pomoci nezvládneme. Tábor „pro“ zdůrazňuje, že je naší přirozenou lidskou povinností pomáhat všem, nemůžeme tedy svévolně selektovat. Každý z táborů se drží své argumentační linie, prohlubuje ji a vymezuje ji vůči druhé straně. Pokud nabídnu do diskuse svůj interpretační vklad, tak od určité chvíle je strach z uprchlíků vystřídán strachem z druhého tábora dichotomie. Tábor „proti“ se od určitého momentu nebojí ani tak uprchlíků, protože se nechá přesvědčit, že pokud jich přijmeme rozumným způsobem rozumné množství, tak to spolu s nimi nějak zvládneme, jako té druhé strany, těch „pro“, kteří jsou zaslepeni svým posláním, ztratili cit pro jakoukoli míru a nekalkulují s případnými vedlejšími následky svého jednání. Obdobně reaguje tábor „pro“, který bere své oponenty za slovo a obává se, že odmítnutím jakékoli pomoci ztratíme svou lidskost a zůstaneme malými českými lidmi v malém českém rybníčku a s malými českými problémy. Předmětem diskuse tak

přestávají být uprchlíci jako takoví. Vymezování svého postoje „pro“ nebo „proti“ uprchlíkům je vyjadřováním strachu proti extremismu druhé strany – a jedno zda je tato strana extrémně „pro“ nebo extrémně „proti“.

9) Osobně se domnívám, že celou diskusi je možné převést na diskusi o množství – jaké množství můžeme respektive jaké množství chceme přijmout. Otázka množství je společný prvek pro obě strany (jeden extrém říká množství = nikdo a druhý extrém říká množství = všichni) a zároveň je škálou, která oba extrémy propojuje (ostatně nikdo neznamena opravdu vůbec žádný z potřebných stejně jako všichni neznamena třeba tři miliardy potřebných). Množství jako analytický pohled za řečené je to, co může sociologie nabídnout. Respektive tím analytickým vkladem, se kterým pak společnost může pracovat.

10) Ještě malá poznámka na konec. Domnívám se, že v Tvém textu nejsou strany „pro“ a „proti“ představeny vyváženě. Strana „proti“ má na sobě přivázaný balvan Konvičky, který tuto stranu ztotožňuje s pablbsvím (abych byl přesný, jedná se o symbol Konvičky, jeho obraz, možná vybudovaný s jeho pomocí, však žijící nyní dosti nezávislým životem a pro pana Konvičku jakožto aktéra jako takového možné dosti neohleduplný). Nebylo by možné toto vyvážit tím, že Konvičku z textu vyloučíš, nebo pro extrém strany „pro“ najdeš také nějakou symbolickou osobnost, která by byla symbolem její retardovanosti? S ohledem na Tvé čtenáře a posluchače to má strana „pro“ mnohem snazší už jen proto, že se prezentuje jako ta světová, altruistická, lidská, milující a pomáhající (všechno populární líbivé atributy). Oproti tomu díky ztotožnění s pablbsvím (kterému můžeme porozumět, avšak porozumění neznamena respektování, že) jsou straně „proti“ vzata i taková pozitivní charakteristika jako realismus (ve smyslu pravidel každodenního života, jako „nejdříve se musím postarat sám o sebe, abych mohl pomáhat ostatním“ a „omezené zdroje pomoci je nutné alokovat efektivně“) nebo konzervatismus (pokud bychom ho dokázali chápat jinak než zpátečnictví).

Hezký den!

Martin

Reakce Vítka Horáka

Ahoj Martine,

rád bych odpověděl na Tvoje námitky:

- 1) Řekl bych to tak, že se snažím nabídnout možnost pro sociologii, jak se ve veřejném prostoru uplatnit. Pro mě ten návrh víceméně normativní je, a taky to tak občas formuluju, protože ostatní možnosti většinou nepovažuju za legitimní, protože dělají politiku s autoritou vědy, s čímž nesouhlasím. „Normativní nárok na to, aby sociolog nebyl normativní“ může znít jako protimluv, ale není, protože já vznáším normativní

požadavek *na sociology*, aby nebyli normativní *vůči veřejnosti*. Čili říkám, ať sociologové jsou normativní, ale spíš vůči sobě.

- 2) Souhlasím. Rozhodně to není tak, že by se zbabělci nutně koncentrovali jen na jedné straně.
- 3) Stavím se za druhou možnost. Je-li člověk sociologem, tak to nemůže znamenat, že není zároveň občan, že nechodí k volbám, nepreferuje jednu stranu před druhou, atp. Tyto role ovšem nesměšuju, vystupuje-li jako sociolog, neměl by se stavět na žádnou stranu. Nebo jinak: když to dělám, tak ne s autoritou sociologie, ale ze svého přesvědčení, své osobní etické a politické volby, i kdybych se stokrát oháněl svou sociologickou identitou.
- 4) Bauman je případ sám pro sebe. Jeho hodnotové zázemí a obraz společnosti, který předkládá jako ideál, je poměrně dobře čitelný a **je** normativní přesně v tom stylu, který mi vadí. Ale nemyslím, že to souvisí se stylem, jakým píše. Myslím, že skrytě normativní můžou být i ti „věcní“, nebo spíš možná právě ti, i když bychom se samozřejmě museli bavit o konkrétních lidech.
- 5) Já si myslím, že nemůže. Pro mě je takové stanovisko vždycky občanské, ne sociologické, i když třeba sociologie může pomoci v jeho tvarování.
- 6) Já vím, že intelektuál má zase jiné konotace. Já jsem tím chtěl říct, že to nakonec nemírím jen na pro sociology, ale třeba i na ostatní společensko- a humanitní vědce. Bylo to myšleno jako obecnější označení, nemělo to znamenat žádný specifický typ sociologie, například ala Bauman.
- 7) Ne, to jsi mě špatně pochopil nebo jsem to nenapsal dost jasně. Nešlo mi o motivaci a nechtěl jsem popisovat jedny, jako ty, co strach překonali, a ty druhé, co mu propadli. Právě naopak! Já jsem oba tábory spíš chtěl ukázat jako podobné! Má teze byla, že obě strany, a tady opravdu míním především ty, kteří „mají jasno“, se potýkají s nejistotou, jen se s ní jinak vyrovnávají.
- 8) Já s tebou v podstatě souhlasím, já přece taky nepsal o té krizi z hlediska toho, jaká vlastně je, jestli je nebezpečí reálné, nebo ne, psal jsem o té diskuzi. Samozřejmě je nesmyslně polarizována, ale to tak bude vždy, výzvami ke střední „rozumné“ pozici si nepomůžeme. Resp. tady bychom měli vyzývat politiky, ale ta diskuze v novinách na demonstracích, v blozích, fórech atp. bude vždycky divoká a polarizovaná.
- 9) To se mi zdá nereálné. Množství by jako analytický neutrální rámec fungovalo tehdy, když by to bylo množství homogenní entity, o které jsme dobře informovaní. Ale ta diskuze se neustále točí okolo kvality. Kdo je to vlastně muslim? Jaké má úmysly? Je Islám slučitelný s naší kulturou? Velmi příznačná je tady argumentace odpůrců, která pracuje s představou multiplikačního efektu – přivezou si příbuzné, budou se množit... Druhá strana zas argumentuje povinností pomoci, která se vztahuje k tomu, že někdo trpí, ne k tomu, co s ním potom dělat a kolik jich je.
- 10) Já se o žádnou vyváženost nesnažil, vyváženost je pitomost – (pět minut mluví Hitler, pět minut židi ?!). Že druhá strana nemá v mém textu svého Konvičku vyplývá z toho, že žádného takového neznám. Navíc, jak si všimneš, pasáž o Konvičkovi jsem ukončil s tím, že je to až příliš snadné se mu vysmívat, ale že to není vůbec to důležité. Rozhodně jsem se druhou stranu nesnažil chválit jako altruistickou, světovou, atp. Naopak, já chtěl říct, že i tady nemusí jít o uprchlíky, ale o sebepotrvení. Viz slogan

„Refugees welcome!“, jako bychom se těšili, že budeme někoho vítat, to zavání.